

Tillväxt- och regionplaneförvaltningen

YTTRANDE
2015-04-27LS 2015-0288
TRN 2015-0023Miljö- och energidepartementet
M2014/2798/Mmm.registrator@regeringskansliet.se
petter.dahlin@regeringskansliet.seMiljö- och energidepartementet
103 33 Stockholm

Förslag till strategi för miljö kvalitetsmålet God bebyggd miljö

Inledning

Stockholms läns landsting har bjudits in att lämna svar på remiss över förslag till strategi för miljö kvalitetsmålet God bebyggd miljö. Yttrandet är ett samordnat svar för hela landstinget, utifrån landstingets roller som regionplaneorgan, som ansvarig för kollektivtrafiken i Stockholms län, som verksamhetsutövare, samt med uppdrag om att bidra till en god och jämlik hälsa för befolkningen i Stockholms län.

Synpunkter

Landstinget anser att förslaget till strategi på ett bra sätt lyfter fram ett antal frågor som är viktiga att driva på i arbetet med att nå miljö kvalitetsmålet om en God bebyggd miljö. Dock saknas en tydlighet i hur föreslagna åtgärder verkligen leder till att etappmålen ska kunna nås till 2020, liksom till att hela miljö kvalitetsmålet ska nås. Flera åtgärder är diffusa och innehåller inte något verkligt styrmedel eller incitament. Landstinget noterar bland annat att regionala forum, regionala stadsmiljöavtal och andra regionala aspekter lyfts fram i strategin utan att det anges hur dessa ska komma till stånd. Landstinget anser att det skulle vara mer kostnadseffektivt att koppla målstyrning till styrmedel och incitament än till pilotprojekt och utredningar och efterfrågar en utvidgad samhällsekonomisk bedömning av hela förslaget till strategi, likt den som föreslås som åtgärd i förslaget till insatsområde inom bebyggelsestruktur och transporter. Positivt är dock att flera av åtgärderna kopplas till andra genomförda utredningar och förslag vilket visar vikten av att många processer verkar i samma riktning. Det är också positivt att såväl det lokala som det regionala perspektivet blir belysta parallellt eftersom de ofta behandlas motsägelsefullt i andra sammanhang.

Landstinget anser att tätortens starka tillväxt kan ge stora möjligheter att både skapa nya, hälsosamma, goda och attraktiva miljöer och samtidigt förbättra de befintliga. Detta kommer dock inte att ske utan noggrann planering för att motverka målkonflikter, av såväl nya byggnader och utveckling av befintlig

bebyggelse som av transportsystemet och stadsmiljöutveckling i stort. Det vore mycket vunnet om invånarnas hälsa tydligare ingick i alla nya etappmål och genomsyrade samtliga åtgärder. Strategin bör också på ett tydligare sätt belysa hur man ämnar följa upp och utvärdera vilken effekt de föreslagna åtgärderna får på människors hälsa. Detta bör göras med ett jämlikhetsperspektiv i fokus för att säkerställa att strategin bidrar till att minska sociala ojämlikheter i befolkningens hälsa. Ett tydligt fokus bör även läggas på barns hälsa, en känslig grupp inte minst vad gäller exponering i olika inomhusmiljöer. En förutsättning för att de nya etappmålen ska ge effekt är att de leder till praktiska åtgärder. Detta ställer stora krav på samarbete mellan olika regionala, kommunala och nationella nyckelaktörer. Landstinget anser att det bör tydliggöras vem som bär ansvaret för att åtgärderna genomförs och följs upp, samt att medel bör säkerställas för utvärdering av effekter på individers hälsa.

Förslag till insatsområde hållbar samhällsplanering

Förslaget lyfter frågan om en starkare regional nivå. Landstinget har genom sin roll som regionplaneorgan insikt om hur viktig den regionala nivån är för storstadsfrågorna. Stockholmsregionen (länet) består av 26 kommuner med olika storlek, ekonomi och politisk inriktning, samtidigt som invånarna befinner sig i en regional arbetsmarknad med en gemensam transportinfrastruktur, och i åtminstone en delvis regional bostadsmarknad och servicestruktur. Det finns många exempel på beslut som blir suboptimerande och på frågor av regional vikt som de enskilda kommunerna inte vill och kan ta ansvar för inom den enskilda kommunens gränser, och som därför faller utanför någons ansvar. Landstinget håller också med om att marknadens påverkan på planeringen är viktig att framhålla. Det är inte enbart kommunerna som styr samhällsplaneringen utan i hög grad markpriser, efterfrågan och initiativ från näringslivet.

Landstinget är positivt till att man i remissen beskriver kopplingen mellan olika regionala strategiska ramverk, såsom exempelvis trafikförsörjningsprogram och översiktsplaner. Det är också positivt med en statlig strategi för fysisk planering, då denna har möjlighet att tydliggöra olika frågors koppling till varandra. En hållbar stadsplanering innefattar strukturella perspektiv som i dagsläget ofta blir motsägelsefulla på den lokala nivån därför att det saknas ett helhetsperspektiv på nationell nivå. Samverkan skulle också kunna stärkas av att man även på lokal nivå fick verktyg för att beskriva konsekvenserna av nya anläggningar och dylikt. En möjlig väg att stärka förutsättningarna för samverkan, samt att göra översiktsplanen mer strategisk, skulle kunna vara att ställa krav på en transport/mobilitetsplan, som kopplar till framtagandet av översiktsplaner och större detaljplaner, där ny bebyggelse kan ha stor påverkan på trafikgenereringen på såväl lokal som regional nivå. I en sådan plan skulle krav kunna ställas på att redovisa vilka avvägningar som gjorts avseende olika trafikslags förutsättningar, parkeringstal, kollektivtrafiklösningar, cykel etc. Planen skulle också kunna redovisa hur den

nya bebyggelsen stödjer utvecklingen mot ett hållbart transportsystem och stadsmiljömål. Landstinget saknar också allmänt en starkare koppling till åtgärder för att stärka den sociala hållbarheten i städerna. I Stockholmsregionen har den negativa segregationen ökat och det är viktigt att belysa att den goda bebyggda miljön är till för alla invånare.

Etappmålet som föreslås om att etablera regionala forum och att utveckla den svenska planeringsberedskapen till år 2020 anser landstinget vara vagt och svårt att följa upp.

Föreslagna åtgärder kopplade till detta etappmål och synpunkter på dessa:

- **Stärk kommunens planeringsberedskap**

Boverket föreslår att regeringen anslår medel för att stärka den kommunala planeringsberedskapen.

Landstinget saknar en beskrivning av *hur* förslaget ska kunna leda till mer strategisk planering med tydliggjord politisk viljeinriktning, tydliga spelregler och riktlinjer för framtida bostadsförsörjning och transportinfrastruktur, samt markberedskap för att underlätta genomförandet, som skrivs i motivet. Idag finns ett grundläggande problem i konkurrensen emellan kommuner om ekonomisk tillväxt, som leder till att kortsiktigt lönsamma beslut ofta fattas framför långsiktigt hållbara beslut. Det gäller till exempel när investerare vill exploatera i lägen med dålig kollektivtrafiktillgänglighet och kommunen har svårt att stå emot och ställa krav, eftersom investeringen annars kan gå till en annan kommun i regionen. Det räcker inte med tillfälliga stöd för kompetensförstärkning för att motverka detta.

- **Utveckla översiktsplanens strategiska funktion**

Boverket avser att senast 2016 ta fram en vägledning för hur översiktsplanen kan göras mer operativ och inriktad på genomförande.

Landstinget anser att det är bra för att bistå kommuner med små kunskapsresurser, men inte tillräckligt för att ändra översiktsplanens funktion. Om översiktsplanen, och regionplanen, ska kunna bli mer operativ och inriktad på genomförande måste det finnas en koppling mellan planering och medel för genomförande. Översiktsplan och regionplan behöver då kopplas till ett tydligare mandat.

- **Utveckla regionala forum för samhällsplanering**

Boverket föreslår att regeringen avsätter medel för pilotprojekt riktade till regionala tillväxtansvariga organ med syftet att utveckla regionala forum.

Landstinget menar att detta redan finns i Stockholmsregionen genom den gemensamma regionala utvecklingsplanen RUFSS, som i sin planeringsprocess strävar efter att samordna såväl kommunala och statliga som landstingets egna processer. Dock försvåras processen av att olika nivåer har olika styrning och tidsperspektiv och därför inte alltid kan stödja varandra på ett bra sätt. Landstinget menar att ambitionen om en ökad regional samordning är

mycket positiv men anser inte att tillfälliga pilotprojekt är tillräckligt för att de olika nivåernas styrning samordnas på ett bättre sätt.

- **Utveckla ett nationellt ramverk för planeringen**

Boverket föreslår att regeringen fastställer en nationell strategi för fysisk planering minst en gång per mandatperiod.

Landstinget välkomnar en samordning av de nationella målen och en tydlig fysisk nationell strategi. Landstinget anser att det är viktigt att en sådan strategi har ett tydligt hållbarhetsperspektiv utifrån alla hållbarhetsaspekter så att inte de hamnar i olika processer. En sådan strategi bör också tydligt kopplas till styrmedel och incitament. Till exempel bör en tillväxtregion som Stockholmsregionen snabbare kunna få fram medel till kollektivtrafikutbyggnad när stadsutveckling sker så att inga nya bostäder och arbetsplatser står utan god kollektivtrafik när de färdigställts.

Förslag till insatsområde inom bebyggelsestruktur och transporter

Boverkets förslag beskriver nyttan av en kompakt stad för att minska bilanvändningen. Landstinget håller med Boverket om vikten av stadsutveckling för att stimulera till ett minskat bilresande, liksom att använda mark på ett resurseffektivt sätt. Den regionala utvecklingsplanen för Stockholmsregionen, RUF 2010, verkar för att regionen ska vidareutvecklas mot en flerkärnig och tät region eftersom det är den stadsstruktur som enligt markanvändningsmodeller visat sig mest resurseffektiv. Men en sådan utveckling kräver många beslut som är svåra för enskilda kommuner och aktörer att driva igenom eftersom den långsiktiga nyttan kan vara svår att påvisa, samtidigt som de många små kortsiktigt mest lönsamma besluten kan verka i motsatt riktning, till exempel genom att externa köpcentrum, bostäder och kontor byggs ut i mindre tillgängliga lägen istället för att koncentrera verksamheter till lägen som kan komma att bli noder i regionen när kollektivtrafiken byggs ut. Därför är det viktigt att de föreslagna åtgärderna i Boverkets strategi verkligen leder till en förändring i det system som motverkar långsiktigt hållbara beslut. Markinnehav är till exempel en fråga som för enskilda kommuner är mycket viktig men som inte berörs i förslaget till strategi. De kommuner som inte äger mark har mycket svårare att påverka bebyggelsestrukturen än de som äger mycket mark själv. Förslaget pekar också på målkonflikten mellan kommunernas och trafikverkets planering. Denna målkonflikt är bekant men landstingets erfarenhet är att det också finns konflikter inom respektive parts planering, exempelvis inom kommunernas egen planering och dess målstyrning. Kommunerna har inneboende incitament för att växa och att dra till sig verksamheter, till exempel externa köpcentrum, oavsett om dessa lokaliseras till de lämpligaste lägena ur ett regionalt hållbart perspektiv.

Det första etappmålet inom detta insatsområde, om att teckna minst 15 stadsmiljöavtal och att förutsättningar för en ändamålsenlig bebyggelsestruktur ska finnas på plats år 2020, anser landstinget vara konkret och vagt på samma gång.

Landstinget delar uppfattningen att denna samordning är viktig och välkomnar initiativ från nationellt håll, såsom stadsmiljöavtal. Det är också positivt med resonemanget att detta handlar om såväl tätbebyggda miljöer som glesbygdsområden, lokal skala såväl som regional skala och inte minst att en eftersträvad ökad täthet också behöver fyllas med funktion för att tillsammans kunna ge förutsättningar för en mer transportsnål bebyggelsestruktur. Landstinget ser också mycket positivt på stadsmiljöavtalen som ett verksamt medel och verktyg för att uppnå verklig samordning mellan bebyggelse och transportplanering. Samtidigt ifrågasätter landstinget hur effektiv formuleringen av etappmålet är, då det snarare handlar om på vilka kriterier dessa tecknas än att de tecknas. Det skulle förmodligen vara effektivt att se över statlig medfinansiering överlag, så att även åtgärder i den nationella planen och i länsplanen tydligare kopplas till att uppfylla syftena med detta mål. Detta skulle exempelvis kunna ske genom en villkorad finansiering av infrastrukturåtgärder utifrån klimatmål och stadsmiljö-mål, likt det som nyligen gjorts inom ramen för Stockholmsförhandlingen. Det skulle vara välkommet med ett etablerat system för den typen av lösningar som skapar förutsättningar inom ordinarie planeringssystem, utan krav på särskilda förhandlingar och paketöverenskommelser. Detta skulle också skapa en större möjlighet till långsiktig och förutsägbar planering, samt öka möjligheten att arbeta systematiskt med en integrerad bebyggelse- och transportplanering med fokus på kontinuerligt genomförande av de åtgärder som ger bäst samhälls-ekonomiska effekter. Samhällets olika aktörer behöver då bidra genom såväl medfinansiering som egna planeringsåtaganden utifrån de nyttor som skapas av åtgärder och investeringar som beslutas inom transportsystemet.

Föreslagna åtgärder kopplade till detta etappmål och synpunkter på dessa:

- **Upprätta ett förslag till stadsmiljöprogram samt stadsmiljöavtal**
Boverket föreslår att Boverket, Trafikverket, Naturvårdsverket, Energimyndigheten och Riksantikvarieämbetet i samverkan ska upprätta förslag till stadsmiljöprogram som ska rapporteras senast 31/12 2016, samt att stadsmiljöavtal ska kunna tecknas från 1/1 2017.
Landstinget anser att det är positivt att ovan nämnda myndigheter ska samverka i upprättandet av dessa program, men vill återigen framhålla att det inte räcker med tillfälliga bidrag som incitament för att den utveckling som Boverket eftersträvar i strategin om en God bebyggd miljö ska bli verklighet. Om kollektivtrafiken verkligen ska kunna utvecklas behövs det långsiktiga statliga insatser som komplement till landstingets och kommunernas nuvarande investeringar, som vida överstiger de avsatta medlen i stadsmiljöavtalen.
- **Bättre beslutsunderlag och samhällsekonomiska modeller**
Boverket föreslår att Trafikverket i samråd med Boverket, Naturvårdsverket och Energimyndigheten m.fl ges i uppdrag att ta fram beslutsunderlag och samhällsekonomiska modeller som syftar till att

bedöma alla samhällsvärden ett projekt eller en plan innebär.

Landstinget välkomnar detta initiativ och håller med om att nuvarande samhällsekonomiska bedömningarna inte i tillräcklig utsträckning tar hänsyn till långsiktig hållbarhet i samhället. Landstinget anser därför att dessa samhällsekonomiska modeller bör ha en starkare hållbarhetsansats som belyser de sociala, ekonomiska och ekologiska konsekvenserna utifrån ett helhetsperspektiv och föreslår att även andra myndigheter involveras. Det gäller exempelvis Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan och polismyndigheter. Landstinget saknar också en tydlighet i hur detta uppdrag ska genomföras och när det ska börja gälla.

- **Vägledning för tätortsnära natur och grönområden**

Boverket avser att senast 2016 ta fram en vägledning för kommunernas arbete med tätortsnära natur och grönområden i staden.

Landstinget håller med Boverket om vikten av att arbeta med den tätortsnära naturen och hänvisar till hur Stockholmsregionen har arbetat med de gröna kilarna i både RUFSS 2010 och genom samverkan mellan olika organisationer och nivåer i regionen. I motivet formuleras målet som att befintliga grönområden ska bevaras och att kvaliteten i dem ska höjas. Det framgår dock inte vad som menas med bättre kvalitet och hur man bestämmer kvaliteten av ett grönområde: Ökad biodiversitet? Ökad fysisk aktivitet hos befolkningen? Effektivare temperatursänkning? Mindre kriminalitet och ökad säkerhet? Åtgärder för att nå olika aspekter kan vara av väldigt olika slag vilket gör att det är svårt att förstå hur man i praktiken ska gå till väga för att höja kvaliteten av grönområden. Om man tänker på hälsoaspekter av grönstruktur finns det tyvärr ytterst lite konkreta mätningar om vad som utgör "kvalitet" i ett grönområde, även om ett flertal studier tyder på att den personliga perceptionen av grönområden ökar livskvaliteten och hälsan hos invånarna. Landstinget saknar också en koppling till hur ekosystemtjänster kan byggas in genom den tätortsnära naturen och vikten av att kunskap finns om vilka typer av grönområden som är nödvändiga att bevara.

- **Kulturmiljövärden i den byggda miljön**

Boverket föreslår att regeringen år 2015 ger länsstyrelserna i uppdrag att se över de underlag som myndigheten tillhandahåller för planering av kulturmiljövärden i den byggda miljön.

Landstinget menar att detta är bra men håller med Boverket om att det i sig i inte är tillräckligt.

- **Utredning om störning och hälsopåverkan från buller**

Boverket föreslår att en översyn av nivåer för störning och hälsopåverkan från buller bör göras inom den nationella bullersamordningen som pågår, arbetet påbörjas senast 2015.

Buller tas i rapporten upp som en av de målkonflikter som behöver hanteras inom God bebyggd miljö. Då kommuner exploaterar i centrumnära lägen följer ökad risk för hälsopåverkan från höga ljudnivåer. Denna fråga är

högaktuell med tanke på de nyligen genomförda förändringarna i regelverket för buller och de nya riktvärdena för såväl trafik-, som industri- och verksamhetsbuller; förändringarna som i sin helhet syftar till att underlätta bostadsbyggande i bullerutsatta områden. Landstinget anser att den utredning som föreslås bör följa upp konsekvenserna av de genomförda och pågående lag- och riktvärdesförändringarna för buller samt hur man ska säkerställa att människor inte utsätts för hälsoskadliga ljudnivåer. Vid utredningens utformning bör den nationella samordningsgruppen inhämta expertkunskap från forskare vid Institutet för Miljömedicin på Karolinska Institutet, som kontinuerligt följer kunskapsläget inom detta forskningsfält. Det är också viktigt att man inväntar och tar del av Världshälsoorganisationens pågående genomgång av kunskapsläget kring buller och hälsa, som kommer att ligga till grund för en revidering av de Europeiska riktvärdena för buller.

Det andra etappmålet inom detta insatsområde, att minska personbilstrafiken i tätorter med 10 procent och att ökning i persontransportresande ska ske med kollektivtrafik, cykel och gång. Med hänsyn till de problem som biltrafiken medför i täta miljöer anser landstinget att det är särskilt angeläget att kollektivtrafik, cykel och gångtrafik tydligt prioriteras i sådana miljöer. Landstingets erfarenhet är att det behövs både stimulanser och styrmedel för att förändra färdmedelsfördelningen, liksom en tydlig prioritering av åtgärder. Dessutom anser landstinget att målet behöver förtydligas och grundas i något. Exempelvis är måltalet otydligt med avseende på *vad* i personbilstrafiken som ska minskas med 10 procent – är det antalet fordonskilometer eller antal bilar? De föreslagna åtgärderna bedöms inte heller vara tillräckliga. Förslag om bilfria tätortskärnor och bilfria vägar skulle kunna komplettera de redan föreslagna åtgärderna, liksom riktade åtgärder som höjda, mer omfattande och differentierade trängsel-skatter, utbyggnad av regionala och kommunala cykelstråk samt bra gångvägar till knut- och målpunkter, utbyggnad av kollektivtrafikkörfält och infartsparkeringar samt inte minst gods- och logistikflöden som minskar transportarbetet. Likaså kan en omställning mot fler fordon som drivs helt eller delvis av fossilfria bränslen, exempelvis el- och bränslecellsfordon, vara viktig att ta fram åtgärder för. För att förbättra luftkvaliteten i tätorter är förmodligen minskning av vägtrafiken den kraftfullaste och på längre sikt mest hållbara åtgärden, eftersom den står för det största lokala bidraget av luftföroreningar i Sveriges tätorter. I täta delar av staden är åtgärder som minskar befolkningens exponering för hälsoskadliga luftföroreningar och buller särskilt angelägna.

Föreslagna åtgärder kopplade till detta etappmål och synpunkter på dessa:

- **Förändrat planeringsdirektiv till Trafikverket**
Boverket föreslår att regeringen ska överväga att senast till nästa planeringsomgång förändra Trafikverkets planeringsdirektiv för att säkerställa att planeringen utgår från en målstyrning som tar större

hänsyn till det transportpolitiska hänsynsmålet och ett hållbart transportsystem.

Landstinget anser att förslaget är mycket bra eftersom nationella klimatmål inte bör stå i strid med nationell planering. Prognoser om trafiktillväxt är en fingervisning om vad som händer om rådande utveckling fortgår och bör användas som utgångspunkt för att genomföra åtgärder så att mål kan nå istället för att vara styrande för utvecklingen. I övrigt hänger frågan ihop med den synpunkt som beskrivits under insatsområdet bebyggelsestruktur och transporter.

- **Gång-, cykel och kollektivtrafik ska vara normgivande i planeringen**

Boverket avser att tillsammans med Trafikverket utreda förutsättningarna för att gång-, cykel- och kollektivtrafik ska vara normgivande i planeringen.

Landstinget är positivt till detta. Att gång- cykel och kollektivtrafik ska vara normgivande i den urbana transportpolitiken överensstämmer med landstingets mål, men är svårt att få genomslag för i den konkreta planeringen, även i de fall då kommunerna har ambitiösa målsättningar och strategier.

- **Möjlighet att anlägga fristående cykelvägar**

Boverket föreslår att Trafikverket får i uppdrag att i samråd med Boverket och Lantmäteriet se över och vid behov uppdatera befintligt förslag om möjlighet till markåtkomst vid anläggande av fristående cykelvägar.

Landstinget ser detta som positivt. Den regionala cykelplanen för Stockholmsregionen fokuserar på att peka ut ett regionalt cykelvägnät för arbetspendling samt riktlinjer för utformning av det, liksom för underhåll och cykelparkeringar, och friliggande cykelvägar kan vara ett sätt att underlätta detta.

- **Vägledning för arbete med parkeringsstrategier**

Boverket föreslås få uppdrag att i samråd med Trafikverket och SKL ta fram en vägledning för hur kommunerna kan använda parkering som ett styrmedel för att påverka färdmedelsval och bebyggelseutveckling i kommunerna.

Landstinget instämmer i att parkering är ett för kommunerna starkt styrmedel för såväl färdmedelsval som stadsutvecklingsmöjligheter i stort. Kommunernas användning av parkeringsvillkor som styrmedel skulle förmodligen underlättas av ett gemensamt förhållningssätt, åtminstone på regional nivå.

- **Beskattning av parkeringsplatser**

Boverket föreslår att en särskild utredare tillsätts för att klargöra lämpligheten i, och förutsättningarna för, att kunna beskatta privata parkeringsplatser.

I detta förslag är skatter som styrmedel utpekade, och det sägs att skatten skulle kunna föras tillbaka till kommunen för att stimulera till åtgärder för gång, cykel och kollektivtrafik. Landstinget anser inte att detta fungerar på ett

tillfredsställande sätt vad gäller trängselskatten i Stockholm, och är därför tveksam till förslaget. Om styrmedel ska kunna användas av kommun eller region bör styrmedlet utgå från denna myndighet så att den har rådighet över den. Statlig skatt är ett utmärkt styrmedel för sådant som staten ska ha rådighet över (till exempel minskad försäljning av fossila drivmedel, eller av energikrävande fordon). Förslaget kring beskattning av parkeringsplatser kan vara ett intressant verktyg för att påverka parkeringsförutsättningarna på privat mark. Landstingets erfarenhet är att just möjligheten till fri parkering vid arbetsplatsen är en mycket viktig parameter vid valet att ta bilen till arbetet. Dock skulle en bredare diskussion kunna föras om de skattemässiga förutsättningarna generellt i trafiksystemet och för olika trafikslag och det regelverk som idag föreligger för reseavdraget. En större möjlighet att göra avdrag för kollektiva resor skulle också kunna öka kollektivresandet och kollektivtrafikens intäkter.

Förslag till insatsområde inom nybyggnad och utveckling av befintlig bebyggelse

Landstinget är enigt med Boverket om motiven till insatsområdet och anser att etappmålet där livscykelperspektivet är utgångspunkten är en mycket bra inriktning för ny och befintlig bebyggelse. Landstinget instämmer i Boverkets bedömning att undermålig inomhusmiljö medför stora risker för människors hälsa, och då i synnerhet för barn och unga. Förbättringar av inomhusmiljön i såväl bostäder som förskolor och skolor rymmer därför goda preventiva hälsovinster. Till stöd för detta ligger en omfattande vetenskaplig dokumentation. Kommande klimatförändringar kan också medföra ändrade förutsättningar för befintlig bebyggelse, med risk för nya hälsorisker i inomhusmiljön. Landstinget delar Boverkets bedömning att det föreligger en uppenbar risk att strävan efter att nå en energisnål bebyggelse kan stå i konflikt med krav på god ventilation och god inomhusmiljö. För att säkerställa att byggnadstekniska insatser, inkluderande energibesparande åtgärder, inte medför negativa effekter för människors hälsa bör tydliga mål för den hälsomässiga utvärderingen av tekniska insatser förtydligas, inkluderande ansvaret för att utvärderingen genomförs. Generellt bör tidsramarna för genomförandet av insatser inom området tydliggöras. Detta gäller inte minst de insatser som föreslås för förskole- och skollokaler. Detta mot bakgrund av att barn är en särskilt känslig grupp, och att en betydande del av landets skolor och förskolor har fukt- och mögelskador, risk för sådana skador, samt undermålig ventilation, vilket utgör stora hälsorisker. Samtidigt saknar landstinget förslag kring förbättring av andra offentliga byggnader än skolor, t ex för vårdlokaler. Ur ett livscykelperspektiv är det viktigt att inte bara beakta bebyggelsens livstid efter det att den färdigställts eftersom studier visar att uppåt hälften av en byggnads klimatpåverkan kommer från byggprocessen. Landstinget vill också peka på att en mycket stor andel av den byggda miljön består av anläggningar, det vill säga väg- och spårinfrastruktur och andra anläggningar och

att denna del av byggandet också står för stora utsläpp vid nybyggnad. Landstinget menar därför att det är viktigt att inte enbart fokusera på bebyggelse i form av bostäder och lokaler för åtgärder inom detta område utan att alla byggprocesser inkluderas i livscykelperspektivet.

Föreslagna åtgärder kopplade till detta etappmål och synpunkter på dessa:

- **Uppföljning av statusen på det svenska byggnadsbeståndet**
Boverket föreslås få medel för att följa upp och undersöka statusen på det svenska byggnadsbeståndet med regeringsuppdraget Betsi som förebild.
Landstinget ser ett stort behov av förbättrad statistik av det befintliga bostadsbeståndet men har svårt att av förslaget utläsa hur den föreslagna åtgärden leder till att etappmålet uppnås. Detta mål bör förtydligas vad gäller omfattningen av och metod för datainsamling. Generellt syns 100 fastigheter per år vara ett lågt antal för statistisk utvärdering. Det behöver också förtydligas gällande uppföljning av tekniska brister respektive hälsoeffekter.
- **Strategi för hållbara byggnader**
Boverket avser att utveckla och främja hållbarhetsaspekterna vid byggande, drift och vid renovering av byggnadsbeståndet, vad gäller livsmiljön i och kring byggnaderna. I uppdrag bör också ingå att kartlägga hur byggnaderna påverkar miljön i stort vad gäller resursanvändning vid nybyggnad, förvaltning och rivning.
Landstinget är enigt med Boverket om att dagens byggregler inte i tillräcklig omfattning stöder ett långsiktigt hållbart byggande. Landstinget välkomnar därför en översyn av dem och hoppas att det leder till att byggreglerna på sikt driver fram byggnader som är hållbara i hela livscykelperspektivet.
- **Beredskap för ändrade klimatförhållanden**
Boverket avser att utreda hur byggnaderna påverkas av olika klimatförändringar med anledning av extremare vädersituationer, och se över om bygg- och ändringsreglerna behöver förändras med hänsyn till möjliga framtida förändringar av klimatförhållandena.
Landstinget ser positivt på att beredskapen ökar för ett förändrat klimat och därmed på att dimensioneringsregler anpassas.
- **Upphandling för minskad miljöbelastning**
Boverket föreslår att Trafikverket i samråd med Boverket, Naturvårdsverket och Statens energimyndighet får i uppdrag att samverka och sprida goda exempel avseende upphandling för minskad miljöbelastning vid ny- eller ombyggnad av byggnader eller anläggningar.
Landstinget är enigt med Boverket om att upphandling är ett mycket bra medel för att driva miljöarbetet inom offentlig sektor och vårt främsta verktyg för att påverka marknaden. För landstinget som offentlig aktör är det av stor vikt att kunna ställa miljökrav i upphandling av stora nybyggnationer och andra investeringsprojekt. Landstinget anser att det är bra att lyfta goda exempel på upphandling för minskad miljöbelastning men inte tillräckligt.

Stockholms läns landsting, liksom flera andra kommuner och landsting, har kommit långt med att använda upphandling för att nå miljömål inom sina organisationer, och kan säkert bidra med detta. Det vore också bra att sprida goda exempel på metoder för att utvärdera av miljökrav vid upphandlingen. Landstinget skulle samtidigt gärna se en nationell samordning kring miljökrav för byggnader för att underlätta, särskilt för mindre aktörer, eftersom det idag kan vara svårt att veta vilka krav man kan, bör och får ställa. Det är viktigt att underlätta för offentlig sektor att ställa skarpa miljökrav så att inte LoU blir ett hinder utan ett hjälpmedel som är aktuellt och som följer med utvecklingen. Ett bra exempel på detta är möjligheten att genomföra så kallade innovationsupphandlingar.

- **Översyn av kemikaliekraven för byggprodukter**

Kemikalieinspektionen bör få i uppdrag att i samråd med Boverket se över kemikaliekraven på byggprodukter.

Landstinget är mycket positivt till förstärkta kemikaliekrav och att begränsningar införs för farliga ämnen i byggprodukter, och anser även att det bör utredas om det går att införa maxnivåer för vad byggmaterial får emittera. Betydelsen av hälsoriskerna orsakade av emissioner från byggnadsmaterial, inredning etcetera, är betydligt sämre kartlagda än riskerna med fuktskador. Klart står dock att många kemiska ämnen har orsakat, och har potential att orsaka, både svåra miljö- och hälsoeffekter. Insatserna för att kartlägga och begränsa effekterna av kemisk exponering via byggander och i inomhusmiljön bör ha tydliga tidsramar. Landstinget föreslår också att krav ställs på att föra "loggbok" över var olika ämnen i byggprodukter och byggmaterial finns inbyggda. Erfarenheter visar att begränsningar oftast är utvecklingsdrivande och leder till att nya och bättre metoder/material tas fram istället för de som har fasats ut. Stockholms läns landsting har mycket goda erfarenheter av att fasa ut farliga kemikalier och produkter genom sitt miljöarbete, för närvarande genom det miljöpolitiska programmet Miljöutmaning 2016, där det bland annat ingår mål om att undvika att använda farliga ämnen i byggnader och utrustningar.

- **Statsbidrag för renovering av skollokaler**

(enligt förslag i regeringens budgetproposition för 2014).

Landstinget är angeläget om att renovering av skollokaler genomförs. Detta med bakgrund av att barn är en särskilt känslig grupp avseende buller, luftkvalitet och inomhusmiljö, i synnerhet vad gäller samband med inlärning och prestation i skolmiljö.

Insatsområde energi- och resurshushållning

- **Utredning om förslag till etappmål och åtgärder inom resurshushållning**

Boverket bör i samråd med Naturvårdsverket, Trafikverket, Riksantikvarieämbetet och Energimyndigheten ges i uppdrag att komplettera förslaget till

strategi för miljö kvalitetsmålet God bebyggd miljö med förslag om etappmål och åtgärder inom området resurshushållning.

Landstinget anser att det förutom åtgärder för en ökad återanvändning och återvinning, liksom former för en cirkulär ekonomi, också behövs åtgärder för att minska inköpsmängderna i stort för att på så vis minska resursanvändningen vid källan och inte bara inte bara minska avfallet. Detta är också i linje med EU-kraven för avfallshierarkin. Landstinget vill även här lyfta fram vikten av att se till byggprocesserna, inklusive materialval och tekniker, med låg klimatpåverkan ur hela livscykelperspektivet. Stockholms läns landsting utreder just nu möjligheten att, i samarbete med Stockholms stad använda LCA-perspektiv i byggprocesserna, för att på så sätt minska sin totala klimatpåverkan.

Grön teknik, miljöinnovationer och livscykelanalyser

Landstinget anser att detta kapitel är intressant och viktigt men saknar koppling till strategin och dess etappmål och åtgärder. Landstinget anser också att det bör tydliggöras hur miljöteknik och miljöinnovationer kan gynnas och bidra till att miljö kvalitetsmålet God bebyggd miljö snabbare kan uppnås.